

ZAMONAVIY AXBOROT MUHITIDA YOSHLARNING MA'NAVIY- AXLOQIY IMUNITETINI SHAKLLANTIRISH USULLARI

Muxammadiyeva Oliy Narzullayevna

Termiz agrotexnologiyalar va
innovatsion rivojlanish instituti

f.f.d PhD dotsenti

oliya.muxammadiyeva@tiaid.uz

Annotatsiya. Maqolada zamonaviy axborot va kommunikatsiya vositalari, jumladan, internet tarmog'idagi malumotlarning yoshlar ongiga manfiy tasirini oldini olish va ularning axborot oqimiga qarshi immunitetini shakllantirish borasida malumotlar va ilmiy xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: globallasuv, axborot texnologiyalari tipologik xususiyat, iqtidor, yoshlar, talant, oila, jamiyat.

METHODS OF FORMING SPIRITUAL AND MORAL IMMUNITY OF YOUTH IN THE MODERN INFORMATION ENVIRONMENT

Abstract. The article provides information and scientific conclusions on how to prevent the negative impact of modern information and communication tools, including information on the Internet, on the minds of young people and how to build their immunity against the flow of information.

Key words: globalization, information technologies typological feature, talent, youth, talent, family, society.

Bugungi kun nigohida O'zbekistonning jahon hamjamiyat oldidagi mavqei har tomonlama ustuvordir. Buni nafaqat iqtisodiy-ijtimoiy hayot darajasi, balki ma'naviy-ma'rifiy sohalarning tubdan isloh qilinayotganida ham ko'rishimiz mumkin. Jumladan, 2019 yil 31 dekabrda e'lon qilingan Vazirlar Mahkamasining "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi"ni misol qilishimiz mumkin. Konsepsiyada yoshlar tarbiyasida vatanga sadoqat, tadbirkorlik, irodalilik, mafkuraviy imunitet, mehr-oqibatlilik, ma'suliyatlilik, bag'rikenglik, huquqiy madaniyat, innovatsion fikrlash, mehnatsevarlik kabi fazilatlarni bolalikdan boshlab bosqichma-bosqich shakllantirish lozim ekanligi aytib o'tilgan. Yoshlar ma'naviyatini shakllantirish uchun umumta'lim maktablarida milliy g'oya tamoyillarini tarbiya jarayonlariga chuqur singdirish, o'quvchilarga milliy tarbiya asoslarini to'laqonli tushuntirish, ajdodlarimizning tarbiyaga oid ta'limotlarini yoshlarga etkazishga qaratilgan "Tarbiya" fanining tashkil etilayotgani muhim ahamiyat kasb etadi.

Ilm-fan taraqqiyoti va axborotlarning globallasuvi davrida mamlakatimiz mustaqil taraqqiyotining tub mohiyatini odamlarga tushuntirish, ularning jamiyatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarni qo'llab-quvvatlashlariga erishish, jamoatchilikda ijtimoiy hayotdagi o'zgarishlarga nisbatan pozitiv munosabatlarni shakllantirish, kishilarga etkazilayotgan axborot oqimini milliy taraqqiyot manfaatlariga mos o'zanga yo'naltirish, fuqarolarni yot mafkuralarning zararli ta'siridan himoyalash dolzarb vazifalardandir. Hozirgi kunda, internet tarmog'idan

foydalanuvchilar sonining asosiy qismi yoshlar bo'lgani uchun - nomaqbul axborot xurujidan saqlanishimiz kerak. Chunki bunday ma'lumotlar milliy qadriyatlarimizga, urf-odatimizga, o'sib kelayotgan yosh avlodning ma'naviy dunyosiga, tarbiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayrim yoshlar beixtiyor axborot olish, shuningdek, tarqatish sub'ektiga aylanganini sezmagani holda, internetdan videolavhalar va milliy ma'naviyatimizga to'g'ri kelmagan ma'lumotlarni ko'chirib olib, do'stlariga tarqatmoqda. Globallashuv jarayonida axborot xuruji yoshlarimizning ongiga, jamiyat taraqqiyotiga, milliy mentalitetimizga tahdid solmoqda.

Prezidentimiz SH.M.Mirziyoyev shunday deydi: "...Barchamiz yaxshi tushunamiz, ta'lim-tarbiya har - qaysi davlat va jamiyatning nafaqat bugungi, balki ertangi kunini ham hal qiladigan eng muhim ustuvor masaladir. Shuning uchun mamlakatimizda bu masalaga davlat miqyosida ulkan etibor qaratilmoqda"[1]. Demak, mafkuraviy tahdidlarga qarshi to'g'ri ta'lim va tarbiya berib kurashish samarali hisoblanadi.

Mafkuraviy tahdidlar yoshlarimiz ongini zaharlashga qaratilgan bo'lib, ular ahloqiy buzuvchilik, zo'ravonlik, individualizm, egotsentirizm g'oyalarini pinhona targ'ib qiladi. Ushbu tahdidlarning asosiy quroli Ommaviy axborot vositalari hamda butun dunyo o'rgimchak to'ri deb nom olgan "Internet" tarmog'idir. Mafkuraviy tahdidlarning nihoyatda keng qamrovli ekanligidan kelib chiqib, ularga qarshi har tomonlama chuqur o'ylangan, puxta ilmiy asosda tashkil etilgan, muntazam va uzluksiz ravishda olib boriladigan mafkuraviy tarbiya orqali javob berish mumkin. Biz eng avvalo yoshlarimizga oqni qoradan - qorani oqdan ajrata olishi uchun etarli bilim berishimiz kerak, chunki yuksak salohiyatli, etuk ong va tafakkurga ega shaxsgina har qanday ma'naviy va mafkuraviy tahdidlarga qarshi tura oladi.

Bugungi kunda inson ma'naviyatiga qarshi yo'naltirgan bir qarashda arziyas bo'lib tuyuladigan kichkina xabar ham axborot olamidagi globallashuv shiddatidan kuch olib, ko'zga ko'rinmaydigan, lekin zararini hech narsa bilan qoplab bo'lmaydigan ulkan ziyon etkazishi mumkin. Qaerdaki beparvolik va loqaydlik hukm sursa, eng dolzarb masalalar o'z holiga tashlab qo'yilsa, o'sha erda ma'naviyat eng ojiz va zaif nuqtaga, qaerda hushyorlik va jonkuyarlik, yuksak aql-idrok va taffakur hukumron bo'lsa o'sha erda ma'naviyat qudratli kuchga aylanadi.[2, 335b]

Axborotning kim uchun va nima maqsadda tayyorlanganligini tushuna olish muhim ahamiyatga ega bo'lishi kerak. Internet bolalar va o'smirlar rivojlanishiga ta'sir etuvchi muhim omilga aylanib bormoqda. Ijtimoiy tarmoqlar kompyuter o'yinlari foydalanuvchilari, video va kino mahsulot iste'molchilari ularning jismoniy va ma'naviy - axloqiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi axborotlarga duch keladigan holatlar uchramoqda. Bu borada rivojlangan demokratik mamlakatlar tajribasi alohida e'tiborga molik, ularda mazkur masalalar quyidagi vazifalar orqali hal etiladi:[4, 349b]

- yoshlar va bolalarni axborot makonida himoya qilishga qaratilgan milliy qonunchilikni rivojlantirish;
- media-savodxonlik, tarmoqda muloqot qilish odobini yuksaltirish;
- Internetda xavfsiz ishlashni qo'llab-quvvatlashning texnik mexanizmlarini yaratish;

- mazkur masalalarni hal etishda davlat organlari, ta'lim muassasalari, oila, fuqarolik jamiyati institutlari, OAV keng ishtiroki va o'zaro hamkorligini ta'minlash va boshqalar.

Ma'lumki, Germaniyada ushbu masalalar "Yoshlarni himoya qilish to'g'risida"gi Qonun, "Inson qadr-qimmatini himoya qilish to'g'risida"gi hamda "Teleradioeshittirish va telemediasizmatlar sohasida yoshlarni muhofaza qilish to'g'risida"gi davlat shartnomalari orqali tartibga solinadi. Nosog'lom axborot oqimlaridan yoshlarni himoyalashga oid dunyoda qator huquqiy mexanizmlar yaratilgan.[5, 15b] Jumladan, xalqaro amaliyotda "Kiber jinoyatlar to'g'risida"gi Konvensiya, "Voyaga etmaganlar uchun xavfsiz internet va onlayn resurslarni joriy qilish to'g'risida"gi Evropa Ittifoqi Parlamenti Assambleyasining tavsiyalari, "Bola huquqlari to'g'risida"gi BMT Konvensiyasini, "Yoshlarni himoyalash to'g'risida"gi Germaniya, "Voyaga etmaganlarni ommaviy axborotning salbiy ta'siridan himoyalash to'g'risida"gi Litva va "Bolalarning sog'lig'i va rivojlanishiga ziyon etkazuvchi axborotdan himoyalash to'g'risida"gi Rossiya qonunlarini tilga olish mumkin.

Rivojlanayotgan mamlakatlar qatori davlatimizning milliy qonunchiligida ham yoshlarni nosog'lom axborotlardan himoyalashning mexanizmlari mavjud. Xususan, "O'zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosatining asoslari to'g'risida"gi Qonunda "O'zbekiston Respublikasida yoshlar orasida odob-axloqni buzishga, shu jumladan, zo'ravonlikni, hayosizlikni va shafqatsizlikni tashviqot qilishga qaratilgan har qanday xatti-harakatlar ma'n etilishi", "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi Qonunda "Pornografiya, shafqatsizlik va zo'ravonlikni namoyish etuvchi, inson qadr-qimmatini tahqirlovchi, bolalarga zararli ta'sir ko'rsatuvchi va huquqbuzarliklar sodir etilishiga sabab bo'luvchi ommaviy axborot vositalaridan foydalanish, adabiyotlarni tarqatish hamda filmlarni namoyish etish ta'qiqlanishi" belgilab berilgan. Tezkor Internet orqali qabul qilinayotgan, axborotlarning aksariyat foydalanuvchilari yoshlar hisoblanadi. Eng achinarli tomoni Daryo.uz. saytlari xabariga ko'ra, O'zbekistonda internet xizmatidan foydalanuvchilar soni 22 milliondan oshdi. O'zbekistonda ta'lim portali hisoblangan ziyonet.uz, muloqot.uz va shu kabi jami saytlarda ro'yxatdan o'tganlar jamlanganda ham birgina ijtimoiy tarmoqqa kiruvchilar miqdoriga tenglasha olmasligi achinarli holatdir.[3, 3b]

Yoshlarda internetdan foydalanish ko'nikmasini shakllantirish ularning mafkuraviy imunitetini mustahkamlashga global tarmoqda milliy axborot resurslarini ko'paytirish, yosh veb-ixtirochilarini moddiy va ma'naviy qo'llab-quvvatlash, bu borada saytlar tomonidan turli tanlovlar sonini ko'paytirish, yoshlarni rag'batlantirish kabilar mazkur muammoning samarali echimi bo'la oldi.

Xulosa qilib shuni rivojlanib borayotgan O'zbekistonimizda yoshlarimizning bilim olishlari uchun barcha shart-sharoitlar yaratilmoqda. Axborot asri davrida yoshlarga yopirilib kelayotgan "notoza va noxolis" axborotlarning oldini olish, sara ma'lumotlar topib foydalanishlari, xususan nosog'lom axborotlardan himoyalana olishlari, komunikatsiya vositalaridan to'g'ri foydalana bilishlari uchun bilim va tajriba kerak bo'ladi. Internet madaniyatini avvalo kattalar, ota-onalar, asosiy o'rinda pedagoglar o'zlaridan boshlasalar yana ham yaxshi, kutilayotgan natijalarga erishish mumkin. Shunday ekan yoshlarga sog'lom axborot muhitini yaratib, ular ma'naviy olamining daxlsizligini asrash asosiy vazifalarimizdan biridir.

Adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 1-oktabr o‘qituvchi va murabbiylari bayramidagi tantanali nutqi Toshkent 2019
2. Милорадова Н.Г. Психология и педагогика: Учебник. – М.: Гардарики, 2016. – 335 с.
3. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 1 | ISSUE 4 ISSN 2181-1784 Scientific Journal Impact Factor SJIF 2021: 5.423 1309 w May 2021 www.oriens.uz
4. Шаповаленко И.В. Возрастная психология (Психология развития и возрастная психология). – М.: Гардарики, 2005. – 349 с.
5. “The new Psychology of Success” Carol S. Dweck phd from Stanford Universite 2014
6. “Exploring the Inner Landscape of a Teacher’s Life” Parker J. Palmer 2015
7. Narzullaevna, M. O., & Marjona, N. (2022). Gender Equality Guarantees Women's Rights And Opportunities. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 2, 33-36.
8. Muxammadiyeva, O., & Annaguliyev, J. (2023). The importance gender equality in government ruling. In *Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education* (Vol. 1, No. 9, pp. 21-24).